

<https://helda.helsinki.fi>

Helda

Johdanto

Mikkola, Sini

2023

Mikkola, S & Saarelainen, S-M 2023, Johdanto. julkaisussa S Mikkola & S-M Saarelainen (toim), Millenniaalien kirkko : Kulttuuriset muutokset ja kristillinen usko. Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja, Nro 139, Kirkon tutkimus ja koulutus, Helsinki, Sivut 5-22. < <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4322> >

<http://hdl.handle.net/10138/355009>

---

unspecified

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Johdanto

Sini Mikkola & Suvi-Maria Saarelainen

Millenniaalit ja kirkon haasteet

”Millenniaalit – mustamaalattuja vai roistoja?”¹ ”Kuinka millenniaaliasiakkaat päättävät, mitä ostavat”,² ”Millenniaalien mentorointi”,³ ”Millenniaalit työpaikoilla”.⁴ Tässä muutama esimerkki niistä artikkeleiden nimekkeistä, joita nousi esiin tieteellisten kirjastojen tietokannoista tehdessämme vapaasanahakuja käsitteellä ”millenniaali”. Nimekkeiden eräänlaisena hui-pentumana voisi pitää teosta ”Millenniaalikuiskaaja: Käytännöllinen, tuloso-rientoitunut taktiikkakirja työskentelyyn maailman suurimman sukupolven kanssa ja sen motivoimiseen.”⁵ Raflaavista otsikoista huolimatta kyse on akateemisista, tieteellisissä julkaisuissa tai julkaisusarjoissa ilmestyneistä teksteistä. Hakutulokset ovat monessa mielessä kiinnostavia, mutta eritoten huomiomme kiinnitti tapa käsitellä millenniaaleja yhtenä suurena homogeenisena ryhmänä. Yllä viitatus tutkimukset ovat näin ollen mainio esimerkki sukupolviajattelusta, joka perustuu jokseenkin yhtenäisen ryhmäidentiteetin ajatukseen. Toinen vääjäämätön ajatus eritoten ensimmäisen ja viimeisen nimekkeen kohdalla on se, että millenniaalit ovat ongelma, jonka käsittelyä varten tarvitaan kuiskaajatason asiantuntija.

1 Hotchkiss 2022.

2 Hall & Towers 2017.

3 Waljee et al. 2020.

4 Myers & Kamyab 2010.

5 Tuff 2019.

Me molemmat tämän kirjan toimittajat kuulumme myös itse tähän ikäluokkaan, jota varten eräiden artikkeleiden mukaan kaivataan kuis-kaajia. Itsekin 1980-luvulla syntyneinä tunnistamme hyvin omassa elin- ja ystäväpiirissä niitä ilmiöitä, joista myös tämä kirja puhuu. Tunnistamme itsessämme myös ihmetyksen siitä, että me olemme niitä ”haasteita” tai ”ongelmia”, joita varten kaivataan erityisiä toimia ja uutta ajattelua. Toisaalta asemamme on kaksinainen. Olemme paitsi yliopistossa työskenteleviä millenniaaleja myös pappisvihkimyksen saaneita naisia. Kuulumme siten jossakin mielessä myös kirkon sisäpiiriin. Pidämmekin tärkeänä tunnistaa ja tunnustaa oma asemamme tällä sisä- ja ulkopuolisuuden rajapinnalla, sillä se on olennainen osa rehellistä teologista reflektiota.⁶ Ajattelemme, että tämä kaksinainen asemoitumisemme on ollut varsin hedelmällinen lähtökohta lähteä toimittamaan kirjaa aiheesta millenniaalit ja kirkko.

Millenniaalit eli Y-sukupolvi määritellään useimmiten 1980-luvulla syntyneiden ryhmäksi.⁷ Pisimpien haarukointien mukaan millenniaaleja ovat vuosina 1979–95 syntyneet. Tätä nuorempaa polvea kutsutaan yleisimmin diginatiiveiksi, postmillenniaaleiksi tai Z-sukupolveksi, joka puolestaan määritellään yleensä 1990-luvun puolivälistä tai 2000-luvun alusta noin vuoteen 2015 syntyneiksi.⁸ Käsitys millenniaalien tai minkään muun sukupolviajatteluun perustuvan ryhmän kovin yhtenäisestä ryhmäidentiteetistä on kuitenkin jossakin määrin yksinkertaistava, vaikka esimerkiksi tiettyä sukupolvea yhdistäviä avainkokemuksia voidaankin löytää. Yksinkertaistavaan sukupolviajatteluun nojaavissa ajatusrakennelmissa on vaarana sivuuttaa yksilön identiteetin rakentumiseen vaikuttavat moninaiset tekijät. Esimerkiksi sukupuolentutkimuksessa ja postkolonialistisessa tutkimuksessa on jo pitkään painotettu yksilön identiteetin rakentumisen intersektionaalisuutta: ihmisyyks muodostuu erilaisten tekijöiden (kuten ikä, sukupuoli, sosiaalinen asema, etnisyyks, seksuaalinen suuntautuminen, terveydentila) leikkauspinnassa.⁹

Sukupolviajattelu on kuitenkin yhteiskunnassamme vahvasti läsnä. Se vaikuttaa kulttuuriseen tapaamme ymmärtää ihmisyyttä ja esimerkiksi

6 Oman asemoitumisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta, ks. esim. Wyller 2021, Vähäkangas 2021.

7 Ks. esim. Ketola 2020, 15; Salminen & Huttunen 2022, 5.

8 Kapferer & Valette-Florence 2021, 150–151.

9 Ks. esim. Spivak 1994; Hill Collins & Bilge 2016.

arvomaailman muutoksia. Tutkimuksessa sen käyttäminen vaatii kuitenkin aina paitsi kriittistä otetta myös jonkinlaista määrittelyä. Me käytämme tässä teoksessa erityisesti millenniaalien käsitettä, mutta suurimmassa osassa artikkeleista käsitellään käytännössä niin millenniaaleiksi kuin postmillenniaaleiksi ymmärrettyjä, siis sekä Y- että Z-sukupolvea, joista jälkimmäiseen viitataan artikkeleissa myös käsitteellä ”nuoret aikuiset”. Yhtenäisten ryhmäidentiteettien sijaan kirjan keskeiset löydökset liittyvät kuitenkin moninaisuuteen, moniäänisyyteen ja moniarvoisuuteen.

Millenniaaleista puhuttaessa keskeistä on yleensä muutoksen painottaminen – myös kirkollisissa ja uskonnollisissa yhteyksissä. Jos kohta heistä (tai oikeammin meistä) ei puhuta ongelmana, haasteen ja haasteellisuuden ajatus on esitetty verrattain usein. Millenniaaleja pidetään ”yksilöllisen valinnan” sukupolvena, joka Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viimeisimmän nelivuotiskertomuksen 2016–2019 tulosten mukaan on myös vähiten uskonnollinen.¹⁰ Erityiseksi haastekohdaksi kertomuksessa nostetaan millenniaali- ja postmillenniaalinaisten vieraantuminen kirkosta, joka on yhä nopeatahtisempaa.¹¹ Muilta osin nelivuotiskertomuksessa hahmotellaan tämän päivän suomalaisten todellisuutta erityisesti seuraavien havaintojen kautta: Suomalaisten arvot ovat muutoksessa, mikä väistämättä heijastuu myös kirkkoon. Olennaisimpia ovat yksilöllisyyden ja tasa-arvon merkityksen painottuminen. Sitoutumisperusteet yhteisöihin nousevat nimenomaan yksilöllisten arvojen kautta ja niin sanottu kulttuurikristillisyyks vähenee samalla kun kokemuksellisuus osana omaa uskonnollisuutta painottuu. Uskonnottomuus ja etsijyys ovat nelivuotiskertomuksen mukaan nousussa erityisesti millenniaalien keskuudessa. Kristillinen vakaumus ei myöskään periydy kotikasvatuksen kautta samassa määrin kuin ennen.¹²

Nelivuotiskertomuksen julkaisu aiheutti kirkon sisällä varsin aktiivista keskustelua siitä, mitä kertomuksen tulosten valossa tulisi tehdä. Sinänsä nelivuotiskertomuksen tulokset eivät ole uusia. Edellä kuvatun kaltaiset arvomuutokset, painotukset ja ilmiöt ovat olleet arkipäivää jo pitkään. Esimerkiksi kirkon nelivuotiskertomuksessa 2000–2003 kirkon haasteiksi todettiin muun muassa yksilöllistyminen, institutionaalisen uskonnollisuuden

10 Ketola 2020, 15, 44.

11 Hytönen et al. 2020, 252.

12 Hytönen et al. 2020, 251–264.

heikentyminen ja näiden yhdistäminen kirkon yhteisölliseen luonteeseen. Myös ihmisten erilaisuus kirkon sanoman vastaanottajina nostettiin huomioon otettavaksi haasteeksi,¹³ siis se, millä tavoin kirkon sanoma tavoittaisi tässä ajassa eläviä, erilaisia ihmisiä.

Ratkaisuehdotuksia haasteisiin on niin ikään esitetty vuosien varrella. Esimerkiksi jo vuonna 2009 – siis yli toistakymmentä vuotta sitten – Ilkka Halava, Matti Helin ja Pontus Salmi kirjoittivat teoksensa *Kansankirkon myy-tinmurtajat* johdannossa seuraavasti:

Kirkko ei kykene vastaamaan nykyisiin haasteisiinsa pelkästään entisin menetelmin, jos se ylipäänsä haluaa niihin vastata ja olla enemmistön kirkko vielä 20 vuoden kuluttuakin. Kirkko tarvitsee uudenlaista otetta, toimintaa ja yhteyksien rakentamista. Katsomme muutostarpeen kohdistuvan kirkon toimintakulttuuriin, johtamiseen ja hallintorakenteisiin. – Kirkossa on toiveita, mutta halua uudistumiseen ja muutosten johtamiseen löytyy vain vähän. – Kirkolle elintärkeä kysymys on, haluaako se olla aidosti kaikkien kirkko vai tyytyykö se taantuvaan perinneyhdistyksen rooliin.¹⁴

Nykytilan analyysiä ja toimintaohjeita kirkolle on annettu myös monissa muissa yhteyksissä. Viimeaikaisista, ajassa kiinni olevista ja kriittisistä puheenvuoroista on aiheellista nostaa esiin Aulikki Mäkisen toimittama *Tulevaisuuden sanat: Kirkko kolmannella vuosituhanella*. Teoksessa tarkastellaan sitä, millä tavoin kirkossa olisi mahdollista kohdata tämän päivän ihmiset rehellisellä ja avoimella tavalla, ei vieraannuttaen. Teoksessa luodetaan muun muassa kirkossa käytettävää kieltä, jälkipatriarkaalista ja moniäänistä todellisuutta sekä teologian kontekstuaalisuutta.¹⁵

Vaikuttaa kuitenkin siltä, että vaikka ihmisten ja yhteiskunnan muuttuvat todellisuudet ovat olleet tiedossa jo hyvän aikaa ja sekä käytännöllisiä että teologisia ehdotuksia on annettu näihin vastaamiseksi kirkon työssä, pitkälle kantavaa muutosta ei ole tapahtunut. Sinänsä muutoksen ajatus ei

13 Kirkko muutosten keskellä 2004, 348. Samankaltaisesti myös seuraavissa nelivuotiskertomuksissa, ks. Monikasvoinen kirkko 2008, erit. 380–385; Haastettu kirkko 2012, erit. 408–416.

14 Halava et al. 2009, 8.

15 Mäkinen (toim.) 2021.

ole lainkaan vieras luterilaiselle kirkolle, vaan kuten piispat ovat todenneet esipuheessaan teokseen *Armon horisontit: huomisen luterilaisuus*: ”Luterilaiseen uskonkäsitykseen on punottu jatkuvuuden ja muutoksen jännite, jonka keskellä kirkko elää.”¹⁶ Muutosvalmius on – tai sen pitäisi olla – sisäänrakennettu luterilaiseen teologiaan ja uskoon.¹⁷ Näin ei kuitenkaan käytännössä näytä usein olevan. Päinvastoin viime vuosina on puhuttu jopa kirkon taantumisesta esimerkiksi tasa-arvon suhteen.¹⁸ Tämänkaltaiset kehityskulut puolestaan etäännyttävät nuorempia sukupolvia entisestään.

Moniääninen todellisuus

Tämä teos on jatkoa monille sellaisille tutkimuksille, jotka pyrkivät tunnistamaan ja sanoittamaan sitä, millaisista kipupisteistä kirkon ja ihmisten suhteissa voisi tämän päivän Suomessa olla kyse – ja myös tarjoamaan ehdotuksia eteenpäin menemiseen. Vertaisarvioidut artikkelit analysoivat tuoreiden empiiristen aineistojen, historiallisten lähteiden ja viimeaikaisten teologisten argumenttien valossa sitä, mihin millenniaalit kaipaavat katseen kiinnittämistä.

Kirjan aloittaa Björn Vikströmin artikkeli, jossa todetaan, että kirkkoa ei tänä päivänä tunneta paikkana, jossa etsijöille ja epäilijöille olisi tilaa. Kirkosta piirtyy pikemmin yleinen mielikuva kankeana, patriarkaalisena ja hierarkkisena laitoksena. Vikström huomauttaa edelleen, että yhteiskunnassa näkyvä polarisaatio on totta myös kirkossa, jossa monet kysymykset jakavat vahvasti mielipiteitä, luovat raja-aitoja ja jakautumista. Vastalääkkeeksi tähän hän tuo esiin useita toimintatapoja ja arvoja, jotka rakentavat inklusiivisempaa kirkkoa. Näitä ovat esimerkiksi nähdyksi ja kuulluksi tuleminen, osallistuminen omilla ehdoilla ja yhteinen suunnittelu, tilan tekeminen epäilylle ja erilaisille ajatuksille, hiljentymisen korostaminen, samoin kuin kohtaaminen ruuan äärellä. Vikström kuvaa turvallisuuden ja hyväksytyksi tulemisen elementtejä, joita ihminen tarvitsee luodakseen

16 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispat 2016.

17 Tähän liittyen ks. esim. ajassa vahvasti kiinni olevaa teologiaa ja luterilaista uskonkäsitystä sanoittava *Stjerna* 2021.

18 Tsokkinen (toim.) 2019.

psykologisen kodin. Tällaisen kodin ihminen tarvitsee, jotta kokemus kuulumisen tunteesta ja merkityksellisestä yhteisöstä voi syntyä.¹⁹

Kati Tervo-Niemelä ja Jenni Spännäri tarttuvat omassa artikkelissaan Vikströminkin esiin nostamaan perinteiden välittymisen kysymykseen sukupolvien välillä. Kirjoittajat osoittavat, että nuorempien ja vanhempien ikäpolvien erilaista uskonnollisuutta selittää sekä sukupolvimuutos että se, että ihmiset ovat nuorempina keskimäärin vähemmän uskonnollisia kuin vanhempina. He tuovat myös esiin sen tärkeän havainnon, että uskonnollisuuden muutokset ovat selvästi moniulotteisempia kuin aiemmat tutkimukset ovat esittäneet. Tervo-Niemelän ja Spännärin tutkimustulosten mukaan katsomusten välittyminen perheiden sisällä on eritoten liitoksissa keskustelevuuteen, turvallisuuteen, joustavuuteen ja toiminnalliseen kokemuksellisuuteen. Uskonnollisuus ja vakaumus rakentuvat ja kasvavat ensin perhepiirin lähisuhteiden kautta.²⁰ Artikkelin muistuttaa, että katsomus muovautuu vahvasti elämänkaaren aikana: elämäntapahtumat iloineen ja suruineen, myötä- ja vastamäkineen vaikuttavat osaltaan myös siihen, millaisena vakaumus ja arvot näyttäytyvät elämän eri tilanteissa.²¹

Sini Mikkola kysyy omassa artikkelissaan, ketä kirkossa puhutellaan ja millaisesta Jumalasta kirkossa puhutaan. Mikkola peräänkuuluttaa inklusiivista teologiaa, joka näkyisi kirkossa niin jumalapuheen kuin ihmiskäsityksenkin tasolla. Hän kritisoi maskuliiniseen kieleen pitäytymistä ja antaa esimerkkejä niin historiasta kuin tämän päivän feministiteologiasta siitä, miten moniulotteisesti Jumalan olemusta on sanoitettu ja olisi myös kirkossa mahdollista sanoittaa. Mikkola toteaa myös, että vaikka kirkossa puhutaan periaatteen tasolla ihmisten ykseydestä ja tasa-arvosta, niiden jalkauttaminen käytäntöön on usein haaste. Hän haastaakin ihmisten välisen erojen huomioimisen ja kunnioittamisen lisäksi kääntämään katseen erityisesti niihin tekijöihin, jotka luovat kokemusta yhdessä jaetusta ihmisyydestä. Jos lähdemme ajatuksesta, että puhuttu kieli jollakin tapaa heijastelee sitä todellisuutta, jota yhteisö – tässä tapauksessa kirkko – edustaa, voimme myös olettaa, että puhetapa ja käytetty kieli sekä eksplisiittisesti että implisiittisesti edustavat yhteisön vaalimia arvoja. Jotta ihminen voi kokea turvaa omassa

19 Lambert et al. 2013, 1425; Saarelainen 2019.

20 Vygotsky 1978; Holm 2005, 58–61.

21 Ganzevoort 1998; Fowler 1987.

yhteisössä, henkilön omien arvojen ja yhteisön arvojen on kohdattava. Ristiriidat yksilön oman arvomaailman ja yhteisön arvomaailman välillä ovat omiaan aiheuttamaan ihmiselle ahdistuneisuutta ja hengellisiä kriisejä.²² Tämän vuoksi on olennaista puhua kielellä, joka kutsuu inklusiivisuuteen.

Millenniaaleille ominaista onkin arvostaa sosiaalisia taitoja ja kyvykkyyttä tulla toimeen erilaisissa tilanteissa, erilaisten ihmisten kanssa. Nuorisobarometreja analysoimalla Tomi Kiilakosken artikkeli tuo esille, että millenniaalien keskeisiksi arvoiksi ovat nousseet myös suvaitsevaisuus ja arvoliberaalius. Barometrien analyysi osoittaa, että asenne kirkkoon on muuttunut: siinä missä millenniaalit luottavat moniin muihin instituutioihin, luottamus kirkkoon on heikentynyt. Pietari Hannikainen muistuttaa artikkelissaan, että jo *Case Kallio* -hanke osoitti nuorten sukupolvien sitoutumisen kirkkoon olevan heikentynyt. Tämä 2000-luvun alussa toteutettu hanke antoi osviittaa siitä ilmiöstä, jota tämäkin kirja käsittelee: kirkon jäsenyyden jäsenyytenä ilman erityistä lisäarvoa ei ole mielekäs tai riittävä syy kuulua kirkkoon. Uskonnollisuus ja sen ilmenemistavat ovat yksilöllisiä, notkeita ja yksilön elämänkaaren myötä jatkuvasti muutoksessa olevia. Ei ole olemassa sellaista ilmiötä kuin ”uskonto”, jonka voisi sanoa täysin tyhjentävästi tavoittavan yksilön oman kokemuksen tason. Oman uskonnon, hengellisyyden tai henkisyuden ilmaisussa ei välttämättä kaivata juuri kirkkoa instituutiona keskustelukumppaniksi. Tässä ajassa oleminen, mahdollisuus kuulua yhteisöön sekä löytää kokemus pyhästä ovat kuitenkin Hannikaisen mukaan elementtejä, jotka tuovat millenniaaleille kokemuksen kutsuvasta jumalanpalvelusyhteisöstä, johon ihminen haluaa kuulua. Näitä elementtejä luodaan instituutioiden sisälle myös oma-aloitteisesti, ruohonjuuritasolta lähtien, kuten Hannikaisen artikkelista käy ilmi.

Yksilön läheiset ihmissuhteet ovat olennainen osa, kun ihminen rakentaa itselleen katsomusta.²³ Lapsuudessa lähisuhteiden verkosto muodostuu usein omista vanhemmista ja tärkeistä kasvattajista. Teini-ikästä eteenpäin merkityksellinen relaatioiden verkosto muodostuu ennen kaikkea ystäväpiiristä: vertaiset muodostavat kasvualustan.²⁴ Kypsälle katsomukselle ominaista on, että siinä elämän perimmäiset arvot on omaksuttu ja

22 Abu-Raiya et al. 2015, 127; myös Pargament 1997; Exline 2011.

23 Esim. Parks 2013, 115–117, 119; Baumeister 2005, 171, 357; Miller-McLemore 2005.

24 Saarelainen 2019; myös Fowler 1987.

testattu itselle sopiviksi. Kypsä katsomus sisältää ymmärryksen siitä, että asiat eivät elämässä ole mustavalkoisia ja että arvokeskusteluissa kyllä/ei-argumentit eivät vie dialogia eteenpäin. Kypsä katsomus kestää myös muiden katsomusten erilaisuuden ja kunnioituksen. Jotta katsomus voi kasvaa ja kypsyä, arvot, uskonnollisuus ja elämän suuret kysymykset kaipaavat aktiivista reflektointia: osana turvallista yhteisöä ihminen voi esittää ajatuksiaan, kysellä ja pohtia. Vasta tällaisen prosessin kautta, jossa ihminen voi esittää ajatuksiaan ja saada niistä palautetta, kypsät arvot ja katsomus voivat kehittyä.²⁵ Mikäli kirkko löytäisi paikkansa tällaisena mentoroivana yhteisönä, se voisi tarjota foorumeita dialogille, kasvulle ja yhteisöllisyydelle. Kenties tällainen kirkko muodostaisi laajemminkin sellaisen yhteisön, jota Hannikaisen artikkelissa sanotaan kutsuvana yhteisönä: yhteisönä, jota kohtaan luottamus kasvaisi eikä heikentyisi, kuten Kiilakoski sanoittaa.

Uskontopsykologiset tutkimukset ovat osoittaneet jo vuosikymmeniä, että yksilö kokee merkitykselliseksi kuulumisen sellaiseen uskonnolliseen yhteisöön, joka vastaa henkilökohtaisia arvoja. Hengellistä hyvinvointia ei voi rakentua yhteisössä, jossa omat arvot ovat ristiriidassa yhteisön arvojen kanssa. Ihmisellä on syväluotaava eksistentiaalinen tarve tulla hyväksytyksi, kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään. Eetu Kejosen artikkeli haastaa pohtimaan kirkossa sitä, miten huomioiduksi tulevat arvot ja arki, joissa parisuhde on jotakin muuta kuin heteronormatiivinen miehen ja naisen välinen avioliitto – tai parisuhdetta ei ole lainkaan. Miten kirkko kohtaa esimerkiksi sinkut tai homoseksuaalit? Miten kirkko osaa arvioissaan huomioida millenniaalien keskuudessa laajalti tunnistetun arvopohjan, jota usea tämän kirjan artikkeli sanoittaa ”liberaaliksi”, ”hyväksyväksi” ja ”avoimeksi”? Onko kirkon mahdollista olla kansankirkkona kasvonsa ylläpitävä kirkko myös tulevaisuudessa: miten olla aidosti sellainen yhteisö, johon arvojen moninaisuus mahtuu samojen seinien sisäpuolelle?

Arvojen moninaisuuden tematiikkaan linkittyy myös Laura Kallatsan artikkeli. Tämän päivän nuorten aikuisten uskonnollisuus ja uskonnollinen toimijuus ovat pitkälti vapaaehtoisuuden varaan rakentuvia, kuten Kallatsa toteaa artikkelissaan. Nuoret aikuiset ovat itsenäisiä toimijoita, jotka haluavat määritellä itse uskonnollisuuttaan ja kaipaavat yhteisöiltä sitä, että heillä olisi tilaa käsitellä itselleen merkityksellisiä elämänkysymyksiä.

25 Parks 2011, 120–123, 165–202.

Elämyksellisyyden ja kokemuksellisuuden arvot nousevat myös tärkeinä esiin. Jotta nuori ihminen voi rakentaa omaa arvomaailmaansa ja rakentaa hengellistä identiteettiään, kaivataan prosessiin mukaan keskustelevia vertaisia ja aikuisia, joiden kanssa jakaa elämän isoja kysymyksiä. Tarvitaan ihmisiä ja yhteisöjä, joiden kanssa ja joissa testata ja vahvistaa omaa arvomaailmaa.²⁶ Kirkon tulisi näitä arvoja vasten peilaten osata tarjota ihmisille mahdollisuus toimia aidosti osana yhteisöä. Yhteisön dynaamisuus ja se, että yhteisö kykenee sekä antamaan että vastaanottamaan, nousee Kallatsan tulosten perusteella keskeiseksi vaatimukseksi.

Valinta ja yksilöllinen toimijuus nousevat esiin Mitra Härkösen tutkimien millenniaali- ja postmillenniaalibuddhalaisien elämässä. Buddhalaisuuden valitseminen tarkoittaa tutkittaville mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämään ja sen kulkuun käytännön harjoituspolun avulla, kuten myös mahdollisuutta itsenäiseen etsimiseen ja löytämiseen. Yhteisön tuki ei ole heille ensisijaista. Sen sijaan tärkeänä näyttäytyy itselle mielekkään ja omien arvojen mukaisen elämän tekeminen. Jo viime vuosituhannen lopulla noteerattiin, että kun perinteiset kristilliset traditiot menettävät merkitystä, ihmiset alkavat rakentaa itselleen tärkeitä ja uudenlaisia rituaaleja. Härkösen artikkeli nostaa konkreettisesti esille sen, millaisten rituaalien parista henkinen ja/tai hengellinen polku voi millenniaalille rakentua. Laajemmin nähtynä kyse on ihmiselämän perimmäisistä asioista: Härkönen kirjoittaa, että buddhalaisuudesta on löytynyt sen harjoittajille koti.

Yksilön oma ymmärrys omasta vakaumuksestaan lienee kaikkein olennaisin lähtökohta ihmisen arvomaailman tarkastelulle. Osin englanninkielisen tutkimusperinteen vahva läsnäolo akateemisessa keskustelussa on tuonut esille myös sanan *spirituality* käyttämisen monimutkaisuuden. Monet uskontoa, vakaumusta ja maailmankuvaa käsittelevät tutkimukset ovat omaksuneet termin käytön problematisoimatta sanan käännöstä tutkimuksen alkuperäiskielelle. On kuitenkin olennaista huomata, että suomen kielen sana *spiritualiteetti* on sisällöltään varsin erilainen kuin englannin kielen *spirituality*, jonka voisi vapaasti kääntää tarkoittamaan sekä hengellistä että henkistä. Tiina Parikkisen ja Teemu Tairan artikkeli analysoi ihmisten henkilökohtaista tapaa identifioida itseään. Analyysin kohteeksi on valikoitunut erityisesti uskonnottomien helsinkiläismillenniaalien uskontosuhde.

Tulosten mukaan uskonnottomuus näyttäytyy ennen kaikkea etäisyytenä kristinuskoon ja kirkkoon. Henkilökohtaisena identifikaationa uskonnottomuus voi näyttäytyä yhtä lailla kirkkoon kuuluvan kuin ateistinkin katsomuksena. Sen sijaan, että tutkijoina, uskonnosta tai vakaumuksesta kiinnostuneina tai kirkon työntekijöinä antaisimme ihmisille valmiita katsomuksellisia muotteja, artikkeli muistuttaa katsomuksellisuuden moninaisuudesta ja siitä, että kielessämme olevat käsitteet eivät ole yksinkertaisia.

Uskonnottomuuden mutta etenkin etsijyyden kasvu ja sen ilmentyminen osana millenniaalien arkea on Jyri Komulaisen artikkelin lähtökohta. Artikkelissa hahmotellaan sitä, olisiko uushindulaisuuden rituaaleissa jotakin sellaista, mistä kirkko voisi ottaa opikseen. Komulainen sanoittaa uushindulaisuuden äärellä uskontososiologiassa vahvasti tunnistettua eletyn uskonnollisuuden ilmiötä. Etsijyys katsomuksellisenä valintana piirtyy artikkelissa todellisuudeksi, jossa ihminen rakentaa vakaumuksellista identiteettiään moninaistuneessa ja notkistuneessa uskonnollisuuden kentässä. Kun mosaiikkia rakentaen, yksilö valitsee katsomukseensa osia, jotka muodostavat ihmiselle itselleen merkityksellisen katsomuksen.²⁷ Komulainen nostaa esiin muissakin artikkeleissa nousevaa kokemuksellisuuden kaipausta ja kysyy, miten kirkossa voitaisiin vahvistaa kehollisia elementtejä sisältävää meditatiivista rukouselämää ja kristillistä mystiikkaa. Hän peräänkuuluttaa myös kehollisuuden vahvistamista ja sitä kautta koettavaa intensiivistä Kristuksen läsnäoloa kuin myös kirkollisen ilmaisun ja sosiaalisten rakenteiden joustavuutta ja inklusiivisuutta.

Komulaisen artikkelin lisäksi Anna Sofia Salosen, Marjukka Laihon, Anu Lainion ja Riikka Myllyksen artikkeli nostaa esille sen, miten keskeisinä ympäristökysymykset, tasa-arvo sekä moninaiset ihmisoikeuskysymykset nousevat esille millenniaalien arvomaailmasta. Ilmastoahdistus ja sen kohtaaminen ovat aidosti osa kirkon sielunhoitotyötä.²⁸ Salosen ja kumppaneiden artikkeli muistuttaa osaltaan, kuinka tärkeää on ymmärtää ihmisolemuksen ajalliset ulottuvuudet: nykyhetkessä koettu merkityksellisyys ja toivo ammentavat yhtäältä menneen elämän kokemuksista, mutta tulevaisuuden ajassa unelmat ja toiveikkuus saavat muotonsa.²⁹ Yksilön toimijuus sekä

27 McGuire 2008, 64, 95–96.

28 Pihkala 2020.

29 Lester 1995, 15–18; Saarelainen 2019.

mahdollisuus paremman tulevaisuuden kuvitteluun nousevat artikkelin keskiöön: toivon rakentaminen näyttäytyy yhtäältä ihmisen omana toimintana, mutta se asettuu aina myös kenttään, jossa toivoa rakennetaan yhdessä muiden kanssa.

Lopulta ”suurin niistä on toivo” sanoittaa Marjukka Laihon artikkeli. Kosmopoliittisen teologian myötä artikkelissa keskeiseksi nousee toivo yhteisöstä, jossa ketään ei suljeta pois ja jossa ”me” olemme kantava voimavara. Tällaista näkyä on pastoraaliteologian puolella kutsuttu myös tervetulleeksi toivottamisen teologiaksi: sellaiseksi kohtaamiseksi, jossa ihminen saa olla ja tulla sellaisena kuin on. Oli sitten kyse elämäntilanteiden haasteista tai kehollisesta erilaisuudesta – tai vaikkapa tässä tapauksessa sukupolvesta, johon tulee leimaantuneeksi – tervetulleeksi toivottamisen teologia lähtee ajatuksesta: tule sellaisena kuin olet. Rakastava yhteisö ottaa vastaan erilaisuuden, keskeneräisyyden, rikkinäisyyden, etsijyyden, epäilevyyden siinä missä jokaisen muunkin.³⁰

Inklusiivisuudesta kasvaa toivo tulevaan

Aito toivo rakentuu aina realismiin sekä ymmärrykseen todellisuuden tilasta.³¹ Tämä kirja analysoi sitä arvomaailman todellisuutta, jossa me millenniaaleiksi kutsutut henkilöt elämme jokapäivästä elämäämme. Käsityksemme mukaan kirja avaa keskustelua sellaisesta teologiasta ja spiritualiteetista, joka puhuttelee eikä vieraannuta. Sen sijaan, että kirkon tulisi rekrytoida itselleen millenniaalikuiskaajia, jotka tavoittavat tämän maailman suurimman sukupolven, on korkea aika pohtia, millaista kieltä kirkon piirissä käytetään. Kieli luo ja muovaa sitä todellisuutta, jossa elämme.³² Hengellinen kieli tai kielipeli ei kuitenkaan ole enää saavutettavaa niille, jotka ovat etääntyneet sunnuntaimenoista. Sen sijaan kieli ja kielenkäyttö, joka käsittelee ihmisen eksistenssiä ja olemassaolon todellisuutta on kaikille avoin kieli.³³ Mikä tekee juuri sinun elämästäsi merkityksellistä? Mistä sinä

30 Ks. Swinton 2000.

31 Lester 1995.

32 Ks. myös Mäkinen 2021, 7–9.

33 Edghardt 2021.

ammennat arjen keskellä voimaa ja tukea? Nämä ovat kysymyksiä, joihin jokainen ihminen osaa sanottaa jotakin: vastaukset kätkevät sisälleen sekä toivon että mahdollisen epätoivon siemenet.

Realistinen toivo tulevaisuuden kirkolla on kätkeytynyt rinnalla kulke-
misen viisauteen: siihen, jossa millenniaalit nähdään osaksi "meitä" eikä
osaksi "niitä", jotka haastavat kirkon toimintaa ja olemassaoloa. Tällainen
inklusiivinen käänne vaatii kirkossa avoimuutta purkaa jäykkää, hierarkkista
ajattelua samoin kuin käsitystä siitä, että uhat ja haasteet tulevat ulkoa-
päin ja että eri tavoilla ajattelevat ihmiset ovat kirkosta erillisiä, ratkaistavia
ongelmia. Näin ollen se vaatii ottamaan ihmisten erilaiset uskonnolliset
näkemykset, kokemukset ja käytännöt todesta. Inklusiivinen käänne vaatii
sen ymmärtämistä, että kirkon työntekijät tai ammattiteologit eivät omis-
ta teologiaa, vaan sitä tulee rakentaa ja sanoittaa yhdessä, muuttuvissa
tilanteissa. Mitä tapahtuu ymmärryksellemme teologiasta, jos otamme
tosissaan lähtökohdan henkilökohtaisesta teologiasta (*personal theology*),
jonka mukaan jokainen ihminen itsessään on teologi?³⁴ Arjen eletty teo-
logia syntyy siellä, missä ihminen on, elää ja muotoilee omia syvimpiä ja
pyhiä arvojaan. Teologia kasvaa sieltä, missä ihminen etsii, eksyy, löytää
ja rakentaa.

34 Esim. Gortner 2016.

Kirjallisuus

Abu-Raiya, Hisham & Pargament, Kenneth I. & Exline, Julie J.

2015 Understanding and addressing religious and spiritual struggles in health care. – *Health and Social Work* 40, 126–134. <https://doi.org/10.1093/hsw/hlv055>.

Baumeister, Roy

2005 *The cultural animal: human nature, meaning, and social life*. Oxford University Press: New York.

Exline, Julie J. & Park, Julie J. & Smyth, Joshua M. & Carey, Michael P.

2011 Anger toward God: social-cognitive predictors, prevalence, and links with adjustment to bereavement and cancer. – *Journal of Personality and Social Psychology* 100, 129–148. DOI: 10.1037/a0021716.

Edgardh, Ninna

2021 Praktisk teologi i ny skepnad. – *Svensk Teologisk Kvartalskrift* 97, 5–26.

Fowler, John W.

1987 *Faith development and pastoral care*. – *Theology and Pastoral Care Series*. Ed. by Don S. Brown. Philadelphia: Fortress Press.

Ganzevoort, Ruard

1998 Religious coping reconsidered part two: a narrative formulation. – *Journal of Psychology and Theology* 26/3, 276–286. <https://doi.org/10.1177/009164719802600305>.

Gortner, David

2013 *Varieties of personal theology: charting the beliefs and values of American young adults*. London/New York: Routledge.

Haastettu kirkko

2012 Haastettu kirkko: Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Halava, Ilkka & Helin, Matti & Salmi, Pontus

2009 Kansankirkon myytinmurtajat. Helsinki: Edita.

Hall, Angela & Towers, Neil

2017 Understanding how millennial shoppers decide what to buy: digitally connected unseen journeys. – International Journal of Retail & Distribution Management 45:5. 498–517.

Hill Collins, Patricia & Bilge, Sirma

2016 Intersectionality. Oxford: Polity Press.

Holm, Nils G.

2005 Kehityopsykologian näkemyksiä uskontokasvatukseen. – Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa. Toim. Päivi Hilska, Arto Kallioniemi & Juha Luodeslampi. Kirjapaja: Helsinki, 57–78.

Hotchkiss, Julie

2022 Millennials: maligned or miscreants? – Southern Economic Journal 88:4. 1248–1276. https://primo.uef.fi/discovery/fulldisplay?docid=cdi_proquest_journals_2647087924&context=PC&vid=358FIN_UOEF:VU1&lang=fi&search_scope=MyInst_and_CI&adaptor=Primo%20Central&tab=Everything&query=any,contains,millennial&offset=20.

Hytönen, Maarit & Ketola, Kimmo & Salminen, Veli-Matti & Salomäki, Hanna & Sohlberg, Jussi

2020 Johtopäätökset. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 251–266.

Kapferer, Jean-Noel & Valette-Florence, Pierre

2021 The myth of the universal millennial: comparing millennials' perceptions of luxury across six countries. – *International Marketing Review* 39:2. 149–165. <https://doi.org/10.1108/IMR-04-2021-0155>

Ketola, Kimmo

2020 Uskonto ja kulttuurin murros. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.12–44.

Kirkko muutosten keskellä

2004 Kirkko muutosten keskellä: Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000–2003. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 89. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Lambert, Nathaniel M. & Stillman, Taylor F. & Hicks, Joshua A. & Kamble, Sanmukh & Baumeister, Roy F. & Fincham, Frank D.

2013 To belong is to matter: sense of belonging enhances meaning in life. – *Personality and Social Psychology Bulletin* 39/11, 1418–1427. <https://doi.org/10.1177/01461672134991>.

Lester, Andrew D.

1995 Hope in pastoral care and counseling. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press.

McGuire, Meredith B.

2008 Lived religion. Faith and practice in everyday life. New York: Oxford University Press.

Miller-McLemore, Bonnie

2005 The living human web. Images of pastoral care. Ed. by Robert Dykstra. St Louis, MO: Chalice Press. 40–46.

Monikasvoinen kirkko

2008 Monikasvoinen kirkko: Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004–2007. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Myers, Karen K. & Sadaghiani, Kamyab

2010 Millennials in the workplace: a communication perspective on millennials' organizational relationships and performance. – *Journal of Business and Psychology* 25:2, 225–238. doi: 10.1007/s10869-010-9172-7.

Mäkinen, Aulikki

2021 Johdanto: tulevaisuuden sanat. – *Tulevaisuuden sanat: kirkko kolmannella vuosituuhannella*. Toim. Aulikki Mäkinen. Helsinki: Kirjapaja. 7–9.

Mäkinen, Aulikki (toim.)

2021 *Tulevaisuuden sanat: kirkko kolmannella vuosituuhannella*. Helsinki: Kirjapaja.

Pargament, Kenneth I.

1997 *The psychology of religion and coping. Theory, research, practice*. New York: The Guilford Press.

Parks, Sharon Daloz

2011 *Big questions, worthy dreams*. San Francisco: Jossey Bass.

Pihkala, Panu

2020 Ympäristöahdistus sielunhoidollisena haasteena. *Sielunhoidon teologia*. Toim. Isto Peltomäki, Suvi-Maria Saarelainen & Joonas Salmi. Kirjapaja: Helsinki, 225-241.

Saarelainen, Suvi-Maria

2019 Lack of belonging as disrupting the formation of meaning and faith. – *Journal of Youth and Theology* 17/2, 127–149. doi: <https://doi.org/10.1163/24055093-17021053>.

Salminen, Veli-Matti & Huttunen, Niko (toim.)

2022 Johdanto. – Spiritualiteetti 2020-luvun Suomessa. Toim. Veli-Matti Salminen & Niko Huttunen. Suomen ev.lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 137. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. 5–11.

Spivak, Gayatri Chakravorty

1994 Can the subaltern speak? – Colonial discourse and postcolonial theory. Ed. by Patrick Williams & Laura Chrisman. New York: Columbia University Press. 66–111.

Stjerna, Kirsi

2021 Lutheran theology: a grammar of faith. London: Bloomsbury Publishing Plc.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispat

2016 Esipuhe. – Armon horisontit: huomisen luterilaisuus. Toim. Anna-Kaisa Inkala & Jyri Komulainen. Helsinki: Kirjapaja. 7–9.

Swinton, John

2000 Resurrecting the person; friendship and the care of people with mental health problems. Nashville: Abingdon Press.

Tsokkinen, Anni (toim.)

2019 Taantuvan tasa-arvon kirkko. Helsinki: Kustantamo S&S.

Tuff, Chris

2019 The millennial whisperer: the practical, profit-focused playbook for working with and motivating the world's largest generation. Newburyport: Morgan James Publishing.

Vygotsky, Lev S.

1978 Reading on the development of children. New York: Scientific American Books.

Vähäkangas, Auli

2021 Searching for the missing theology in the nordic discussion of practice. – *Studia Theologica - Nordic Journal of Theology* 75/1, 52–66. <https://doi.org/10.1080/0039338X.2021.1914918>.

Waljee, Jennifer & Chopra, V & Saint, S.

2020 Mentoring millennials. – *JAMA: The Journal of the American Medical Association* 323:17. 1716–1717.

Wyller, Trygve

2021 Embodied spiritualities. Methodologies, practices, and the issue of generous Christianities. – *Diaconia* 12/1, 61–78. <https://doi.org/10.13109/diac.2021.12.1.61>.